

Inlägg

Redaktör: Kristina Räf
kristina.raf@lakartidningen.se

utifrån

Hälsa – rättighet eller skyldighet?

Läkartidningens sista sidor, »Inlägg utifrån«, är ett forum för pennor som kan ge ett utifrånsperspektiv på hälso- och sjukvården. Avdelningen reserveras alltså för skribenter andra än läkare.

Veckans skribent

Elise Claeson

Elise Claeson, socionom och frilansskribent, har ett förflutet som hemmafru, utredare inom SACO, Amnesty-aktivist och ledarskribent på Finanstidningen. Hon skriver numera bl a på Svenska Dagbladets ledarsida.

En kropp utan krämpor är en skattefri förmögenhet, påstår ett österländskt ordspråk i min almanacka, som varje vecka serverar tänkvärda, omoderna och osvenska visdomsord. Ett annat ord på vägen är: *Hjärtat får aldrig rynkor*. Sagt av en kvinna förstås, en madame de Sévigné. Visdomsord ska ju vara tidlösa, men hur otidsenliga får de bli?

Vem ser idag hälsa som en rikedom att vara tacksam över och vårda? Vem avfärdar idag åldrandet med att »hjärtat är ungt«?

»Bara man får ha hälsan« och »man är så gammal som man känner sig«, sa alltid min farfar. Han var född i slutet av 1800-talet och ett barn av en annan tid. En otidsenlig tid, då själva livet sågs som en gåva, som det sannerligen var en skyldighet att vårda och vara tacksam för.

I vår tid har livet och hälsan blivit en rättighet. Hälsa är numera en mänsklig rättighet, som ska tillhandahållas av välfärdsstaten. Det finns det paper på.

I FNs allmänna förklaring om mänskliga rättigheter (MR) från 1948 står att läsa i artikel 25, första stycket:

... Envar har rätt till en levnadsstandard, som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad,

hälsovård och nödvändiga sociala förmåner, vidare rätt till trygghet i hän-

delse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter, över vilka han icke kunnat råda.

Efter andra världskrigets fasor ville man försäkra sig om en bättre värld. Dåtidens godaste tankar samlades i FNs MR-förklaring. Den är inte juridiskt bindande för medlemsstaterna men är ändå en av världens mest respekterade papperstigar. Till och med världens mest grymma och korrupta regimer har undertecknat FNs konventioner om ett gott liv i en god värld. Det är helt riskfritt. Ingen statschef kommer

att sättas i fängelse för att spädbarnsdödligheten i hans land är alarmerande hög. En prickning i en FN-kommitté är vad han kan vänta. Det går bra att leva med det.

MR-brottslingar finns i de bästa familjer. Sverige är till exempel världsledande när det gäller att utvisa flyktingar till länder där de riskerar tortyr. Vi prickas regelbundet av FNs »anti-tortyrkommitté« – men vilken svensk skäms över det? Vi har ju i alla fall en mycket låg spädbarnsdödlighet. Välfärdsrättigheten hälsa är mycket viktig för oss svenskar – kanske viktigare än frihetsrättigheten att slippa tortyr?

Välfärdsrättigheterna är välvilliga och luddiga. Staterna kan själva definiera vad hälsa och välfärd är. Det passar oss svenskar. (Kom ihåg att det också passade Sovjetstaten som ofta diagnostiserade systemkritiker som »sjuka« och internerade dem i sinnessjukhus).

Min farfar såg det som en skyldighet att vårda sin hälsa. Hälsan var en gåva, en rikedom. Den som blev allvarligt sjuk för 100 år sedan hade små utsikter att bli botad eller få lindring. Den sjuke blev en undantagsmänniska – utlämnad åt anhörigas och samhällets välvilja och godtycklighet.

Att vårda sin hälsa var en god livsstrategi.

Det borde det vara även idag. Trots alla medicinska framsteg och rättighetskataloger. Att vårda hälsan är att vårda livet. Det borde vara en mänsklig skyldighet. Men idag ser vi knappast hälsa som en skyldighet. Visst finns det en hälsotrend, som uttrycks i en hälsoindustri med gym, hälsokost, spas, hälsoresor etc. Men det är oftast en strävan efter skönhet och ungdom i stället för livslång hälsa. Vi tycks tro att hjärtat kan få rynkor.

Unga kvinnor röker för att hålla sig slanka – i stället för att motionera och äta vettigt.

Allt fler svenskar dricker allt mer vin varje dag – diagnosen stress och utbrändhet döljer ofta alkoholproblem (symtomen är skrämmande lika enligt en ledare i Dagens Industri den 22 september 2003).

Svenskarna blir allt fetare – alltför få läkare ordinerar motion i stället för medicin mot högt blodtryck och höga kolesterolvärden.

Nej, den livslånga hälsan ska skötas av den välfärdsfabrik som beskrivs i välfärdsartikel 25. Det börjar redan i moderlivet med mödravården. Sedan fortsätter det med barnhälsovård, skolhälsovård, företagshälsovård och primär-

vård. Det finns till och med folkhälsostrategier och folkhälsoplanerare. För att inte tala om högskoleutbildningar i folkhälsovetenskap och det över oss vakande Folkhälsoinstitutet. Och Socialstyrelsen förstås. Och folkhälsoministern, inte att förglömma.

Välfärdsindustrin invaggar oss i en falsk folkhälsorättighetsvärld. Världens mest sjukskrivna folk är förmodligen världens mest hälsovårdade folk. Vi svenskar vaccineras bokstavligen mot ohälsa från vaggan till graven.

Därför tror vi inte att ohälsa beror på oss själva. Den beror på jobbet, på chefen, på miljöförstöringen, på läkemedelsindustrin, på besparingar i offentlig sektor, på globaliseringen osv. Nyligen påstod en grupp professorer på fullaste allvar att kvinnors hälsa skulle försämrars om Sverige byter kronan mot euron (DN-Debatt den 3 september 2003). Riksdagen har dessutom slagit fast att »den rådande ojämlikheten i hälsa mellan olika grupper i befolkningen måste motverkas«. Kvinnor lever ju längre än män. Teaterpublik lever längre än TV-tittare (Initierat nr 8/2003).

Hälsan har blivit politisk. Den politisera de hälsan uttrycks som en rättighet – en skyldighet för välfärdsstaten, men sål lan som en skyldighet för individen.

Politik är det möjligas konst. Därför kan hälsan numera åtgärdas med politik – folkhälsopolitik. Eftersom folkhälso politiken finansieras över statliga och kommunala budgetar är det alltid någon annan som betalar.

Därför kan vi bli sjukskrivna utan att

ILLUSTRATION: HELENA LUNDING

vara särskilt sjuka. Sjukskrivningen har blivit ett svenskt sätt att vårda folkhälsan.

En svensk kropp utan krämpor kan knappast beskrivas som en skattefri förmögenhet. Om den sällsynta friska svenska kroppen finns, finns den nog mest som en folkhemsk, skattefinansierad, folkhälsopolitisk, mänsklig rättighet.

Elise Claeson